



JOHANNA FRID

NORA

aneb

**OSLO
V
PLAMENECH**

román

motto

NORA

Objednat můžete na
www.motto.cz
www.albatrosmedia.cz

motto

Johanna Frid

NORA

Copyright © Albatros Media a. s., 2020

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS  **MEDIA**

J O H A N N A F R I D

N O R A

aneb

**OSLO
V
PLAMENECH**

román

Praha 2020

*Tolik jsem toho řekl
Ale nepomohlo to*

THOMAS TIDHOLM
Význam (2001)

© Johanna Frid 2018 by Agreement with Grand Agency
Translation © Helena Matocha, 2020
The cost of this translation was defrayed by a subsidy from
the Swedish Arts Council, gratefully acknowledged.
Cover photography © olly/Stock.adobe.com

ISBN e-knihy 978-80-267-1934-2 (1. zveřejnění, 2020) (ePDF)
ISBN e-knihy 978-80-267-1935-9 (1. zveřejnění, 2020) (epub)
ISBN e-knihy 978-80-267-1936-6 (1. zveřejnění, 2020) (mobi)

Poznámka překladatelky

V této knize hrají kromě švédštiny, v níž je převážně napsána, významnou roli i dva další skandinávské jazyky: dánština a norština. Norové a Švédové si vzájemně rozumějí bez větších obtíží, a to jak v psané formě, tak v mluvené. Dánština je pro Švédy srozumitelná v písmu, ale v mluvené podobě ne, neboť má velmi odlišnou výslovnost. Naopak Dánové Švédům rozumějí snadno. Celý tento jazykový trojúhelník by se dal velmi zjednodušeně přirovnat ke vztahům češtiny se slovenštinou a polštinou.

V překladu však nepřevádím norštinu do slovenštiny a dánštinu do polštiny, abych co nejvíce zamezila nežádoucím kulturním konotacím. Místo toho používám dva fiktivní, neurčité slovanské jazyky,

u nichž dbám na to, aby měly na Čechy obdobný efekt jako oba cizí skandinávské jazyky na Švédy: „dánština“ vzdálenější a tvrdší, „norština“ bližší a měkčí, ale tak, aby nebylo ohroženo čtenářovo porozumění. Jednotlivé prvky těchto jazyků si vypůjčuji vedle zmíněné slovenštiny a polštiny i z chorvatštiny, slovinštiny a ruštiny.

Helena Matocha

1.

Moje řeč v tvých ústech

Všechno začalo fotkou.

Byl mokrý červencový večer a s Emilem jsme si balili. Další den jsme měli jet vlakem do Odense na návštěvu k Emilovým rodičům. Byla jsem nervózní, tělem mi cloumal neklid a tupá bolest. Před pár týdny jsem se dozvěděla, že mám nezhoubnou cystu na vaječníku, a měla jsem toho plnou hlavu. Toho a zítřka. S Emilovými rodiči už jsem se viděla, ale jenom párkrát, a dánsky jsem nemluvila v podstatě vůbec. Rozuměla jsem čím dál lépe, ale když jsem odpovídala švédsky, Dánové nasazovali tupé výrazy. Nevěděla jsem, co mám čekat, jak se chovat, skoro ani co si zabalit. Emil seděl u počítače a za okny rámusil Amagerský bulvár se svými modrými

majáčky, vytrvalým deštěm a větrem, díky kterému Kodaň neustále vrzala. Bez jakéhokoli systému jsem skládala oblečení, pak mě to přestalo bavit a dlouho jsem civěla na modrý svetr, ponořená do fantazií o cystách a Emilových rodičích. Co když mě ve skutečnosti nesnášejí?

Ze zamyšlení mě vytrhl Emil, když na mě zavolal, ať se jdu na něco podívat na počítači, někdo napsal do *Politiky* pobuřující polemiku o nové vlně dánské poezie. Četla jsem a zrovna jsem se chystala něco říct, když vtom jsem si všimla na jeho obrazovce fotky, objevila se v těch místech, kde Facebook hlásí, že přišla nová zpráva. Byl to černobílý portrét, profilovka ze sociální sítě. Holka, která celá zářila, to bylo vidět i na té malé ikoně. Mohlo jí být asi dvacet a usmívala se přímo do foťáku. Snímek byl ořezaný, takže celou plochu vyplňoval její obličej, jenom lícní kosti, pihy a nádherný úsměv. Mohla se jmenovat Synnøve nebo Wenche nebo Ragnhild, ale Nora bylo úplně normální jméno. Norské a normální.

Vyrazilo mi to dech. Zapomněla jsem, co jsem chtěla říct o literární kritičce Lilian Munk Røsingové z *Politiky*, a najednou jsem si nepříjemně uvědomovala svoje tělo, svoje ruce. Nora byla Emilova bývalá *ljubena*. Nevěděla jsem, že jsou pořád v kontaktu. Pálily mě tváře. Ztratila jsem řeč, polila

mě hanba. Něco jsem zamumlala a dělala jsem, jako bych právě nespatriila nic krásného a soukromého. Cítala jsem, že se přede mnou rozevívá nová krajina, dočista cizí.

Znali jsme se už skoro rok, z toho pár měsíců jsme byli *ljubeni*. Už jsme si vzájemně docela rozuměli, navzdory jazykovým záludnostem. Když se seznámíte s člověkem, který mluví jiným skandinávským jazykem, musíte se také seznámit s tím, jak tento člověk svůj skandinávský jazyk používá. Dánština mi časem začala z Emilových úst znít srozumitelně, on se zase zlepšil ve švédštině. Když jsme se potkali poprvé – jednoho dne v září na lavičce zalité sluncem – nerozuměla jsem ani slovo. Kouřila jsem cigaretu aspoň půl minuty, než jsem pochopila, že si Emil chce ode mě půjčit „lajter“. Chodili jsme spolu na školu a připadala jsem si úplně blbá, že v té záplavě slov vůbec nic nerozeznám. Když se první den vyučování Emil bavil s tím druhým dánským studentem, prostě jsem přestala poslouchat. Bylo to horší než rádio nalamené mezi dvěma stanicemi, spíš jako sypání rýže do síta s příliš velkými dírami nebo jako věštění z kávové sedliny. Emil kdysi bydlel rok ve Švédsku a měl základní povědomí o jazyce – uměl dešifrovat obecné významy, ale občas mu unikaly detaily (jednou na semináři podtrhl v probíraném textu slovo *šiška*

a šeptl: „To co značy?“). I ostatní spolužáci měli zjevné potíže s komunikací, ale Emilovi ani jeho krajanovi to nijak nevadilo. Možná jim stačilo, že si rozumějí vzájemně. Možná byla ta propast tak velká, že se nedala přemostit. Každopádně, když jsme si spolu o přestávce šli zakouřit, rozuměl mi Emil snáze než já jemu, takže náš rozhovor podivně kulhal. Tehdy poprvé jsem se setkala s výrazem tváře, o němž jsem později zjistila, že je při kontaktu mezi Skandinávci standardní – strnulý úděs a snaha neprozradit, že vůbec nerozumíte. Většina lidí se ráda schová za jazykové zmatky a zapeklitosti a nechá hovor odeznít do ztracena. Ale já jsem si tehdy připsala triumf, když jsem Emilovi nakonec podala zapalovač. Vždyť anglicky je to taky lighter. Pro to, že se naučím rozumět dánsky, jsem se rozhodla velmi vědomě. Přibližné porozumění, o němž jsem si myslela, že mezi oběma sousedními zeměmi vládne, vůbec neexistovalo. Stálo mě to spoustu času u Google překladače, pot a dlouhé lingvistické diskuse s kamarádem Petterem, který už dlouho bydlel v Kodani. Tehdy na podzim mě nenapadlo, že učit se jazyk kvůli někomu může být romantika. Jak romantika v jakémsi idealizovaném smyslu, domýšlivá představa, že mohu porozumět světu někoho jiného, tak romantika stejného druhu, jako když darujete květiny nebo vyndáte nádobí z myčky.

Velmi konkrétní, ale přitom symbolická. I když jsou dánština a švédština příbuzné jazyky, výslovnostní rozdíly jsou obrovské a důležitá slova i větné konstrukce se od sebe zásadně liší. Jinými slovy, je to velmi ambiciózní úkol. Ale k touze proniknout do těchto odlišností mě nevedla láska. Ani nic jiného hmatatelného, prostě jenom náhlá cílevědomost. V prosinci jsem měla pocit, že už ten jazyk ovládám dost na to, abych se s ním sešla mezi čtyřma očima. Emilovi zbývalo ze studijního pobytu ve Stockholmu už jen pár dnů a domluvili jsme se, že zajdeme na pivo. E-mailem mi navrhl, že kdyby horvor moc vázl, můžeme si psát na papírky. Přes Vánoce jsme si psali čím dál delší e-maily a jednoho větrného dne na začátku ledna jsme se znovu sešli v Kodani. Náš vztah se prohluboval a s ním i mé znalosti dánštiny. V březnu už jsem zvládala poslouchat literární pořad na prvním programu Dánského rozhlasu a Emil se zeptal, jestli jsme *ljubeni*.

Mezitím přišel červenec a na konci srpna se Emil měl přistěhovat ke mně do Stockholmu. Tři měsíce vztahu, to není moc dlouho, ale stačí to na vytvoření pocitu bezpečí a krásy. Jedna kamarádka říkala, že když se na mě Emil podívá, vskočí mu do očí srdíčka. Já jsem je tam teda neviděla, ale občas jsem z jeho pohledu cítila, že je to pravda. Důvěřovala

jsem mu, a to tolik, že mě to samotnou překvapovalo. Ale fotka Nory se mnou zamávala. Omluvila jsem se, zamkla jsem se na záchodě a tam jsem dlouho seděla na sklopeném prkénku a civěla do kachlíků. Hořel mi obličej, bušilo srdce. Seděla jsem v bezedné žumpě zmatení. Jak dobře Emila znám? Věděla jsem, že je věrný kamarád, že se chová hezky ke svým sestram a že píše básně s dojemnou pečlivostí. Byl úslužný, nesmírně zdvořilý – ale taky měl druhou stránku, bylo v něm něco jiného... Když mi pár měsíců předtím trhali zub moudrosti, napsala jsem mu, že se mi chtělo nahlas křičet. Odpověděl mi: křič. Nevím proč, ale překvapilo mě to. Možná okouzlo.

Ale co jsem o něm vlastně věděla? V mých očích vždycky zářil, oslňoval. Pořádně jsem na něj neviděla.

2.

Na mojim miestu

Další den jsme přesně načas nasedli do vlaku. Počasí se změnilo, Dánsko teď sužovala vedra a teplota se vyšplhala pořádný kus nad třicítku. Z nebe sálal žár a Dánské dráhy rozdávaly láhve s vodou, aby do té předzvěsti apokalypsy vnesly trochu pohody. Emil četl něco od E. T. A. Hoffmanna, co vypadalo přílišně nudně. Já jsem bezradně listovala v *Odysseovi* a říkala si, že s ním třeba jednou podložím stůl nebo utěsním okno. Obklopovala nás svěží zelená krajina.

„Píšete si často?“ vyhrkla jsem zničehonic, zcela bez souvislosti. Emil zvedl oči. Chvilku se tvářil, jako by si smrtelně vážně myslel, že mluvím o Hoffmannovu myším králi. *Ne, ne tak veľko, tolko raz za čas...*

„S Norou,“ řekla jsem a sehnula se k taškám, stížená neodolatelnou touhou posunout igelitku, kterou jsem měla u nohou.

„Ne,“ odpověděl.

Vedle nás postarší dvojice bez většího nadšení luštila sudoku, respektive křížovku. Ve vagonu čvachtal pot. Štípal mě do horního rtu a v podpaží.

„Ma domov v Oslu,“ řekl Emil, jako by to bylo vysvětlení. Vyslovil to až podezřele podobně jako „Má domov u oslů“. *Má domov v Chlívku*, přeložila jsem si to.

Neřekla jsem nic o rovných bílých zubech ani o loknách, a už vůbec nic o těch fantastických očích, ale neodpustila jsem si poznámku, že jsem viděla, že mu napsala. Že jsem si toho všimla omylem. „Nebylo to schválně.“

Emil nakrčil čelo.

„Pisamy si raz za čas,“ odpověděl. „Nekedy si telefonujeme.“

Řekl to jakoby nic. Moje prostoduché otázky s ním ani trochu nepohnuly. Čekala jsem, jestli k tomu ještě něco dodá, ale nedodal. Připadala jsem si najednou banální a hrozně, hrozně směšná. Emil hlasitě otočil stránku v Hoffmannovi.

Ale obrázek Nory banální nebyl. Zůstal ve mně, zažral se do mě, páčil tam a šlehal jako vlajka ve větru.

Hleděla jsem z okna nebo na tu starší dvojici. Knížka mi vyklouzla z ruky. Zuby, lokny, pusa. Dávala jsem si dohromady, co o ní vím, rekonstruovala jsem útržky rozhovorů, detaily, které jsem zaregistrovala jen tak mimoděk. Pracuje ve školce. *Za zarobene penazki kubuje hadre.*

Emil měl oči přilepené ke knize.

Věděla jsem, že spolu chodili něco přes rok, že je o pár let mladší než my dva a že se potkali na vysoké škole v Kodani. Emil se později dostal na pobyt ve Švédsku, kde se uvolnilo místo až pár týdnů po začátku semestru, to už si pomalu linkovali společný život v Kodani, ale pak se tedy plány změnilly a Nora se vrátila k tatínkovi do Osla. Emil se měl časem přestěhovat za ní, ale než na to došlo, tak se s ním rozešla, mimo jiné s odůvodněním, že „chce cestovat“. Tenhle příběh mi Emil vyprávěl jednou v zimě, když jsme se ve Stockholmu procházeli po nábřeží, a tehdy mě celkem pobavilo, že se zachovala tak nedospěle a že jeho to tak štvalo. Teď už to taková sranda nebyla.

Už jsme byli za polovinou cesty do Odense. Manželé křížovkáři vystoupili ve Slagelse. Jeli jsme po mostě, kudy pochodovala vojska Karla X. Gustava, nebo vlastně ne, tehdy tu ten most vážně ještě nestál. Emil mi jednou vyprávěl, že ještě hluboko v devadesátých letech byly jediným spojením mezi ostrovy Sjælland a Fyn trajekty. Přejeli jsme úžinu

Velký Belt a překročili pomyslnou hranici. Náhle mě napadlo: Co si počnu, jestli to neklapne? Emil jezdil do svého rodného domu každé léto na jeden týden, většinou právě v době, kdy rodiče vyráželi na každoroční pobyt do lázeňského hotelu v Jutsku. K návštěvě patřilo, že s sebou bral svoji *ljubenu*. Dva roky po sobě tam byl s Norou – první léto spolu chodili, podruhé už měli několik měsíců po rozchodu. Jinými slovy šlo o šukací prázdniny, z nichž si Emil odnesl svědění, bolestivé močení a diagnózu chlamydie (za ty měsíce, co byli od sebe, se Nora v Oslu vrhla do víru nočního života).

Teď byla řada na mně, abych zažila Odense v letním hávu a přidala další přírůstek do Emilovy sbírky skandinávských vlajek. Napadlo mě, jestlipak se pokusí ještě o finské barvy, ale radši jsem se nezeptala. Sedadlo ve vedru lepilo, bylo vlhké a nedalo se ničím utřít, protože od potu a vody bylo mokré všechno. Vlak se šoural. Nevěděla jsem o Dánsku nic. Co se tady má dělat v případě nouze? Zavolat na 911? Co když mi ukradnou peněženku a mobil – dostanu se ještě někdy domů? Kdybych zahynula při nehodě, darují moje orgány? Nebo je Dánové prostě spálí? Emil odložil knihu.

„Za nedlugo prijecha v Kodaň.“

„Uvidíš se s ní,“ řekla jsem, skoro to ani nebyla otázka. V krku jsem měla něco, co mi připomínalo,

jak jsem v dětství každou neděli večer zvracela, protože v pondělí byl první hodinu tělocvik.

„Jo,“ řekl. S pokrčením ramen. Ne lhostejně, jen bezstarostně. Uvidí se s ní a popovídají si o tom, co bylo a co dělají teď, zavzpomínají na staré časy. Chtěl mi to říct, asi na to zapomněl, už sám přesně neví.

„No teraz to vješ.“

No teď jsem to věděla.

Seděla jsem tam.

Co tady dělám? V tomhle vlaku, s tímhle člověkem, který se najednou nepodobá nikomu, koho znám? Jenom trup a končetiny. Chlapi jsou tak velcí. Velké ruce, velké nohy, těla, u nichž neustále hrozí, že něco převrhnou nebo napáchají ještě mnohem větší škody. Mohl s sebou vzít Noru. Klidně by mohla sedět, kde teď sedím já, celá hebká a s norskou pletí. Čerstvý exemplář s nevadnými vnitřnostmi. Odolná a v jednom kuse švitořící zpěvavou oselštinou (chlívkovštinou?). Ta by to zvládla. Už má za sebou dvě taková léta. Noro, máš čas na hatrick! Jak mám konkurovat vítězce? Dvojnásobné šampionce? Můj obličej nemůže s jejím soutěžit. Prohrál by kontumačně. Když už přijede do Kodaně, proč nejela rovnou sem? Za chvíli se objeví v chodbičce vlaku a zdvořile pronese norský: „Omlouvám sa, ale sedíte na mojim miestu.“ To bych se asi okamžitě a bez námitek zvedla. Znovu jsem

pomyslela na fotku jejího obličeje, vybavila jsem si ji v paměti a přemýšlela, která jeho část mi působí takový tlak na prsou. Ten obrázek se přece musí dát rozložit kousek po kousku, pixel po pixelu. Určitě obsahuje něco, co ho zneškodní, rozhodující detail, který se dá odstranit a zbytek se rozplyne v povětří. Puf. Kouř a zrcadla. Ale nešlo to. Nenašla jsem chybějící článek, a už jsme byli v Odense.

3.

Lesy hlubší, měna silnější

Odense bylo úplně obyčejné maloměsto, zamračené a s nízkou zástavbou. Skrznaskrz cizí. Když jsme vyšli na nástupiště, byl asfalt od celodenní výhně teplý. V jednu chvíli chybělo maličko k tomu, abych popadla kufr, skočila do vlaku a rozjela se pryč – jenže tam mě nečekalo taky nic. Byla jsem nikde. Nasednout do auta Emilova táty mi připadalo stejně nepředstavitelné jako pokusit se vrátit do Kodaně. Neměla jsem se o co opřít. Opatrně jsem došla k lavičce, bála jsem se, že spadnu. V rukou jsem držela kufry, takže bych to schytala do obličeje. Všechno bylo tak nové. Ve mně i kolem mě – měla jsem pocit, že ztrácím rovnováhu. Moje kamarádka Narin říkala: „Když stojíš v díře, přestaň kopat.“ To je dost